



Est.1994

# JCL

**Journal of the College of Languages**  
Open Free Access, Peer Reviewed Research Journal  
<http://jcolang.uobaghdad.edu.iq>

P-ISSN: 2074-9279  
E-ISSN: 2520-3517  
2023, No.(47)  
Pg.321-346

## **The morphological structure of nouns and verbs in the novel "Astonishment" by the novelist Aharon Applefield, Morphological study.**

**Abdulrahman Farhan Youssef, M.A. Candidate**

**Email:** [abdulrahman.farhan1210a@colang.uobaghdad](mailto:abdulrahman.farhan1210a@colang.uobaghdad)

Ministry of Culture, Baghdad, Iraq.

**Asst. Professor Hamid marhoon hamad, Ph. D.**

**Email:** [hamid.m.hamad@colang.uobaghdad.edu.iq](mailto:hamid.m.hamad@colang.uobaghdad.edu.iq)

University of Baghdad, college of languages, Department of Hebrew Language,  
Baghdad, Iraq

(Received on 26/9/2022 - Accepted on 5/12/2022 - Published on 2/1/2023)

**DOI:** <https://doi.org/10.36586/jcl.2.2023.0.47.0321>



***This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).***

### **Abstract:**

This research sheds light on the morphological structure of nouns and verbs in the novel "ASTONISHMENT" by the novelist Aharon Applefield by analysing selected models from the novel in a morphological analysis in order to identify the most important morphological features of this structure according to a statistical analytical approach.

The morphological structure is the main pillar of the linguistic structure of the literary text. Morphology is the science that studies the word, by which its structure and original letters are known, and the change that has occurred to it. The aesthetics of the fictional text is reflected in this structure, through which the writer conveys his ideas and narrations to the reader. The research focused on important issues in the structure of nouns, such as definition and invocation, singular, dual and plural. It also touched on the structure of the verb in terms of weight and temporal significance.

The research concluded that the morphological structure of nouns and verbs is characterized by clarity and abundance of expression and significance. The novelist Aaron Applefield employed defined nouns in a large proportion compared to nouns, due to the connotations it gave to remove ambiguity and ambiguity from the text, as well as more than the use of active verbs and moved some thing away from built verbs to the unknown in order to deliver his message easily and conveniently. He also concluded that the writer was using verbs with a single structure in order to maintain the dynamics of events.

**Key word:** morphology, morphology of Hebrew, noun, verb.

## מבנה שמות עצם והפעלים ברומן תימהון לסופר אהרון אפלפלד עיון מורפולוגי

עבד אל רחמן פרחן יוסף

אוניברסיטת באגדאד הפקולטה לשפות מחלקת השפה העברית.

פרופ' עוזר האמד מרהון חמד

אוניברסיטת באגדאד הפקולטה לשפות מחלקת השפה העברית.

### תקציר:

המאמר הזה שופך על המבנה המורפולוגי של השמות והפעלים ברומן "תימהון" של הסופר "אהרון אפלפלד" על ידי ניתוח דוגמאות נבחרות ניתוח מורפולוגי כדי לעמוד על המאפיינים המורפולוגיים של המבנה הזה לפי השיטה האנליטית – סטטיסטיקאית.

המבנה המורפולוגי הוא אחד מעמודי התווך של המבנה הלשוני של הטקסט הספרותי, המורפולוגיה היא המדע החוקר את המילה, ובה ניתן לדעת את מבניה והאתיות המקוריות שלה ומה שעברה משינוי. האסתטיקה של הטקסט הספרות מתגלה בו ומתוכו הסופר מעביר את רעיונותיו לקורא. המאמר מתמקד בנושאים חשובים במבנה השמות כגון: היידוע, היחיד, הזוגי והרבים, גם כן עיינו במבנה הפועל מבחינת הבניין והזמן.

מאמר זה הראה שמבנה המורפולוגי של השמות והפעלים מתאפיין בבירות ובדיוק ההבעה. הסופר אהרון אפלפלד השתמש בשמות מיוחדים יותר משמות לא מיוחדים בגלל תפקידה בהסרת העמימות ואי בהירות מהטקסט, גם כן הרבה מהשימוש בפעלים פעילים והתרחק מהפעלים

הסבילים כדי להעביר את המסר שלו בקלות. גם כן הסופר השתמש בפעלים בעלי בניין אחד כדי לשמור על הדינמיקה של האירועים.

**מילים מפתח:** מורפולוגיה, המורפולוגיה העברית, שם, פועל,

### 1.1 המורפולוגיה (Morphology):

המחקר המורפולוגי לא התקיים בשנות החמישים של המאה ה-20 כ' כמהות עצמאית, אלא השתלב בתיאורים מורפולוגיים סינטקטיים מצד אחד ובתיאורים מורפולוגיים פונמיים מצד שני. מסוף שנות השישים כבר התפרסמו מחקרים בגישות תיאורטיות גנרטיביות-טרנספורמטיביות ובנוסף לכן הורגש צורך לשלב את המחקרים הלשוניים הטהורים עם המחקרים התולים את משתני הלשון במשתני החברה סוציו-לינגוויסטיקה, חקר השיח, פראגמטיקה (רוזנר, 2003, עמ' 2).

בהתגבשות העברית ובהתפתחותה היו שני שותפים: מצד אחד השותף הפסיכי לכאורה - מערכת העברית, שהיא רבת רבדים היסטוריים ופניה מגוונות מבחינה פונולוגית, מורפולוגית, תחבירית וסמנטית, ומן הצד האחר השותף האקטיבי - הדוברים השונים זה מזה במטענם הלשוני, החברתי והפסיכולוגי.

התגבשות העברית והפיכתה ללשון אופפת כול בדיבור ובכתיבה זכתה למחקרים חשובים אחדים, שהתמקדו בהיבטים היסטוריים, חברתיים ולשוניים מלשון ליטורגית בעיקרה, מלשון נלמדת מן הכתב, מלשון תקשורת בכתב ומלשון כתיבה של יצירות, דתיות ברובן המכריע, היא הפכה ללשון דינמית המשרתת את כל תחומי החיים. תחייתה האמיתית הייתה בארץ ישראל, אם כי התחלות כבר היו באירופה (ממן, 2007, עמ' 1).

השם מורפולוגיה הוא שם כללי במדע הביולוגיה ובבלשנות, ובשניהם הוא מכוון אל חקר הצורה והמבנה, בין בתחום האורגניזם, בין בתחום הלשון. מטרת המחקר היא הכרת הרכיבים הקטנים, צורתן ומבניהם ובדיקת יחסיהם זה עם זה (שורצוולד, יחידה 1-3, 2002, עמ' 11).

המורפולוגיה הינה ענף בבלשנות החוקר את המורפמות הקיימות בשפה מסוימת. מורפמות הם חלקי מילים שנקראים גם צורנים. הצורנים הם מעין מיליות שמתלכדות עם שמות עצם פעלים או תואר הפועל/תואר השם, ויוצרות איתם מילים משותפות. המורפולוגיה חוקרת את דרכי הצטרפות הצורנים למילים, ואת חלוקת המילים למילים הראשוניות ולצורנים הנוספים אליהם. לפי הכללים ליצירת מילים ניתן לדעת איזה צורנים לבחור מהלקסיקון וכיצד לאחד אותם (סלע, 2009, עמ' 2).

המורפולוגיה עוסקת בחקר משמעויות המתבטאות בצורת מילה דרכי הביטוי של ערכים אלה אינטראקציות קבילות בין צורות מילים. בנוסף אחת המטרות העיקריות של מדע זה היא

ליצור מערכת טרמינולוגית ברורה של כללים שתהיה רלוונטית לכל השפות הקיימות (www.scienceforming.com).

המורפולוגיה היא תחום הלשון המשיק לפולולוגיה ולתחביר מצד אחד ולאוצר המילים מצד אחר. לפיכך היא מתעסקת בשני היבטים אלו: המורפולוגיה של הגזירה, הנוגעת בלקסיקון והמורפולוגיה של הנטייה, הנוגעת בתחביר ובפונולוגיה (שורצוולד, 2009, עמ' 177).

המורפולוגיה חוקרת את צורת היווצרות המילים בלשון מסוימת. היחידה הקטנה ביותר, שהיא בעלת משמעות מסוימת באותה לשון נקראת מורפמה צורן (פרוכטמן & לאון, 1994, עמ' 49).

המורפולוגיה בודקת לא רק את רכיבי המילה, אלא גם את דרכי הצטרפותם ואת החוקיות הנהוגה בהם. למשל מה קורה בהצטרפות (ים) לבסיס היחיד כמו במילים **עומד** – **עומדים** וכו' (שורצוולד, 2002, עמ' 11).

### 1.1.1. דרכי הגזירה המורפולוגית בלשון העברית:

כל לשון הולכת ומשתנית בהתמדה אם כי קצב השינוי שונה מלשון ללשון ומתקופה לתקופה. התחום החשוב ביותר לשינויים הוא אוצר המילים המתאים עצמו לצורכי התקופה ולעולם המושגים המתרחב והמשתנה ללא־הרהר. מצד אחד, מילים חדשות נכנסות לשימוש של דוברי השפה ומצד שני – יש מילים הנפלטות מן השימוש (ניר, יחידה 6-7, 1989, עמ' 65).

השפה העברית, למשל, כמו רוב השפות השמיות, היא שפה בעלת מורפולוגיה עשירה מפני שמועבר בה מידע רב באמצעות צורנים. דוגמאות לצורנים בעברית: מילות ומיליות יחס, כינויי, הטיות הפועל לציון גוף, מין, מספר, זמן, והטיות השם לציון מין, מספר ושייכות, ועוד. שורשים בניינים ומשקלים הם סוגים מיוחדים של מורפמות (סלע, 2009, עמ' 2).

#### 1.1.1.1. הגזירה המסורגת:

ניתוח המילה העברית לרכיביה מבחין כאלף שנה בשני מושגי יסוד: שורש ומשקל. המשקל דר עם השורש בכפיפה אחת, ואין לו קיום בלעדיו אפרת, תשמ"ה; בן-חיים, תשנ"א שני מושגי היסוד הללו משותפים לפועל ולשם. תחום משקלי השם מפותח ומורכב הרבה יותר מתחום משקלי הפועל: בעוד שמערכת הפועל כוללת שבעה בניינים, מערכת השם כוללת.

יציקת שורש במשקל נחשבת ל"דרך המלך" של העברית ביצירת מילים בכלל ושמות בפרט, ואך טבעי הדבר שהמחקר הלשוני עוסק בה לאורך השנים. כבר מדקדקי ימי הביניים מינו שמות על פי משקליהם, גם בתיאורים של דרכה של האקדמיה ללשון העברית בחידושי מילים הדרך המסורגת מתוארת כדרך הפורייה ביותר. בשפה: המשקל הוא מעין מסגרת, או דפוס המכיל

תנועות, או תנועות ועיצורים. כדי לקבל את הצורה הממשית יש להחיל על מה שמתקבל מצירוף השורש והמשקל כמה חוקי ביצוע (רוזנר, 2003, עמ' 218).

הגזירה הנפוצה היא הגזירה המסורגת, המתבטאת במיזוג של שורש עברי קיים עם תבנית של משקל או של בניין. זו אכן הדרך הקלאסית ליצירת תחדישים בלשון העברית מאז ומעולם, והיא כמעט הדרך הבלעדית במקורות. היא הולמת את המבנה המורפולוגי הטיפוסי ללשונות השמיות המורכבות משורשים ומתבניות קבועות. התבניות כוללות משקלי שמות ובנייני פעלים. הפרודוקטיביות של המשקלים השונים אינה שווה: יש משקלים ובניינים הפוריים יותר בתצורת מילים בעברית הישראלית, ויש הפורים פחות (ניר, 2008, עמ' 250).

אחד הנושאים המרכזיים בתחום המורפולוגיה הוא היחס והקשר שבין גזירה לנטייה. ביותר היא האם תהליכי גזירה ונטייה שונים מהותית זה מזה. חוקרים שונים ומסגרות תיאורטיות שונות הציעו תשובות שונות והיבטים שונים לעניין זה ככל קטגוריזציה לשונית אחרת, גם בעניין זה ניתן למצוא מקרים הקשים לסיווג ככלל ישנה הסכמה שהנטייה היא הרבה יותר סדירה (הגזירה (מאיר, 2008, עמ' 1).

הגזירה המסורגת המבוססת על שילוב שורש ותבנית (בניין או משקל) נפוצה מאוד ביצירת מילים חדשות, אבל אין יצירה של פעלים עלולים חדשים למיניהם, שכן בעבר הם היו מעטים יחסית, גם אם חלקם נפוצים בשימוש ולעתים רחוקות אף מחומשים או משושי עיצורים. במקביל לשורשים מוך שים שהם חסרים או נחים נוצרים פעלים משולשי עיצורים, והם מובחנים במשמעויותיהם מן השורשים המורשים (ממן, 2017, עמ' 5).

הגזירה המסורגת נחשבת לגזירה הקלאסית של העברית ושל שפות שמיות אחרות ואף כונתה "דרך המלך" של תצורת המילים בעברית (מאיר, 2008, עמ' 2).

### 1.1.1.2. הגזירה הקווית:

הגזירה הקווית של העמדת שני ערכים לקסיקאליים (שני בסיסים) זה לצד זה היא בסיסית, וקיימת בכל שפה שנחקרה עד כה הן בשפות דבורות והן בשפות סימנים על הרכבים בעברית, הדרך הבסיסית ביותר לגזירה - דו בסיסית היא זו של העמדת שני שמות עצם זה לצד זה במבנה של סמיכות. במבנה זה שני שמות עצם סמוכים זה לזה השם הראשון, נסמך מבחינה פונולוגית על הלוואי השם השני. מבחינה היסטורית, הסמיכות היא המבנה ולפיכך הסמיכות היא מבנה תחבירי ביסודו (מאיר, 2008, עמ' 4).

הגזירה הקווית היא יצירת מילה חדשה ממילה קיימת בדרך הוספה (שתיל, 2013, עמ' 112).

הגזירה הקווית שהייתה קיימת בעבר ממשיכה את חייה והיא נפוצה היום עוד יותר. היה בסיס משותף של סיומות ומה שקרה למשמעויות הבניינים והמשקלים, קרה גם למשמעויות הסיומות ספגו משמעויות שלא היו להן בעבר, או שאותן משמעויות היו שוליות, והן נפוצות היום ויצרניות מאוד (ממן, 2017, עמ' 8).

יחידת המבנה של הגזירה הקווית היא הבסיס לעומת השורש בגזירה המסורגת. סימן ההיכר של הגזירה הקווית הוא, שאפשר לפרק את הבסיס החדש לרכיבים, כשלפחות אחד מהם הוא בגדר בסיס מילוני עצמאי (ניר, 1993, עמ' 67).

### 1.1.1.3 שם עצם (Noun):

הוא מילה המשמשת לציין את הדבר למשל: **ילד, נחש, אבן** (יהושע בלאו, 1978, 149). תפקידו האב-טיפוס של השם הוא ציון ישות קונקרטיה עצמאית (הלוי, 2001, עמ' 294).

בקטגוריה זו נמצאות כל המילים אשר מצביעות על ישויות בעולם, הן חפצים והן בני אדם. כל העצמים אותם ניתן לחוש באחד מחמשת החושים הינם שמות עצם, למשל: **ספר, קיר** ועוד. ישנם גם שמות עצם מופשטים, שלא ניתן לחוש באחד מחושינו, למשל: רגשות, כעס, רעיונות מופשטים (חופש, חירות), ומילים מופשטות פחות למשל: **חלום ואוויר**.

לשמות עצם רבים יש סיומות אופייניות, המאפשרות לנו לזהות מילה כשם עצם גם אם איננו מכירים אותה או יודעים מהי משמעותה. סיומות נפוצות של שמות עצם הן (תחרות, תוקפנות), (שוויצר & כהן, 2016, עמ' 53).

שם העצם מלה המציינת עצם מוחשי (חי או דומם) או עצם מופשט. מלה המציינת עצם מוחשי (ז.א. עצם הנתפס ע"י אחד או יותר מחושינו) נקראת שם עצם מוחשי למשל: **איש, בית, שדה**. המלה המציינת עצם מופשט (ז.א. פעולה. מצב תכונה וכו') נקראת שם-עצם מופשט למשל: **כתיבה, ריצה** (יואלי, 1959, עמ' 10).

ישנם סוגים שונים של שמות עצם:

1. **שם עצם מוחשי**: אפשר לחוש אותו באחד החושים, למשל: **שולחן- אפשר לגעת בו**.
2. **שם עצם מופשט**: קיים רק במחשבה, למשל: **אהבה, סקרנות**.
3. **שם עצם פרטי**: שם של אדם אחד או שם של עיר אחת, למשל: **דויד, תל אביב**.
4. **שם עצם כולל**: שם עצם שבצורת היחיד שלו מתאר רבים, למשל: **נשק, סוכר, מים** (תלמוד, 2019, עמ' 12).

המאפיין הברור ביותר של שמות עצם הוא האפשרות שלהם "להשתייך": לכל שם עצם אפשר להוסיף את כינויי השייכות 'שלי', 'שלך', 'שלו' וכדו': 'ספר שלי', 'הרס שלי', 'רעיון שלי',

'טיול שלי' וכדו'. הדבר אינו אפשרי בכל הנוגע למילים מהקטגוריות האחרות: 'נבהל שלי', 'הלך שלי', 'לאט שלי' 'מתחת שלי' וכדו'. נוסף על כך, בשפות רבות שבהן יש מילות יידוע, היידוע מצטרף לשמות עצם בלבד, אם כי בעברית או בערבית למשל, מצטרף היידוע גם לתוארי השם: 'ה-ילדה הגבוהה'. הופעה עם מילות יידוע אינה אפשרית בפעלים ובתוארי הפועל ('ה-התחיל', '\*ה-לאט') (מלניק & בוטוויניק, 2019, עמ' 139).

#### 2.1.1.4 ניתוח מבנה השם:

##### א- שם עצם לא מיודע (Indefinite):

יש קושי רב במה שנזכר על ידי הבלשנים בהתייחסותם להגדרת שם העצם הבלתי מיודע (שם עצם סיתומי), הם אינם מצליחים למצוא הגדרה מפרידה בינו לבין שם העצם המיודע בגלל החפיפה שבין הצורה לבין המשמעות ובין המשמעות לבין הצורה עד שחלקם הסתפקו באומרו שהמיודע הוא היפוכו של הבלתי מיודע והבלתי מיודע הוא ההיפך למיודע (صالح, 2004, صفحة 400).

מכאן ברור שהבלתי מיודע הוא מציין על משהו שאינו ספציפי במינו עבור הנמען, אז שם העצם הבלתי מיודע הוא כל שם מציין דבר בכלל. ניתן להשיג את הסיתום לפי התנאים הבאים (بن عثمان, 1988, صفحة 5).

"כשהתעוררה אירנה משנתה כבר היתה השעה שמונה. אורות מלאים ניגרו על החלון ובחדר עמדה דממה בלתי נעימה, כמו נעזב הבית מיושבויו!! (תימהון, עמ' 1)

##### ב-שם העצם המיודע (definite):

שם עצם מיודע הוא מה שמציין לדבר מסוים, ומכרים הכינוי, שם עצם, סימן שם העצם והידיעה "ה" ושם העצם היחסי, שמתוסף לידע, ומוגדר בקריאה (محمد, 1998, صفحة 219-231).

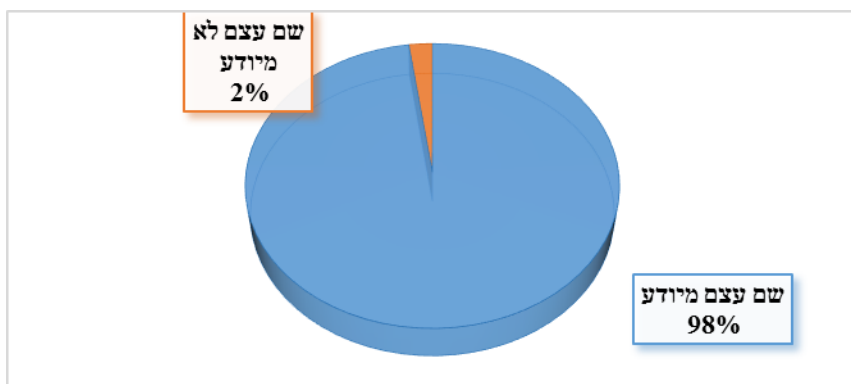
בדקדוק של השפה העברית מכנים בשם ה"א הידיעה או ה"א היידוע את האות ה"א כאשר היא משמשת תווית יידוע לשם עצם או לשם תואר. ה"א הידיעה, לדעת המדקדקים, מילת רמז מקוצרת מן ה"ל או ה"ן, ולפיכך בא אחריה דגש לתשלום האות (ל, ן) שנשמטה.

ה"א הידיעה מרמזת על עצם אחד, מתוך עצמים מרובים הכלולים בשם מסוים שהוא ידוע לדובר או לכותב, או היא מייחדת, במובן היידוע, עצמים אחדים מתוך סוגם או מינם. ה"א הידיעה מצטרפת אפוא בעיקר לשם העצם הידוע לנו. ה"א הידיעה מצטרפת לשמות של עצמים מפורסמים או ידועים יפה לשומעים (פרי, 2015/05/30 /hadarperry.wordpress.com).

"מכאן ואילך לא דיברה אליו. הגלגלים נשאו את הקרונות בקלות והיא חשה נועם נשכח באיבריה...!! (תימהון, עמ' 53).

### ג- סטטיסטיקה של שם עצם מיודע ושם עצם לא מיודע:

נציג שלהלן סטטיסטיקה כללית לשם עצם מיודע ולא מיודע לפי ניתוח דוגמאות נבחרות מהרומן ולסווג אותם כדלקמן:



### תרשים הסטטיסטיקה של השם (1)

מתברר מהטבלה הנ"ל, שהסופר השתמש בשמות מיודעים יותר משמות לא מיודעים, השמות המיודעים מהווים (98%), וזה נובע מרצונו של הסופר להשתמש בשמות בעלות משמעות קבועה ומדויקת, שימוש זה מוסיף לטקסט של הרומן יציבות וקביעות, וגם שמות אלה תורמים לאחדות הטקסט ולהסרת עמימות ואי בהירות, דבר זה עוזר לקורא להבין את המסר של הסופר בקלות יחסית, באשר השמות הלא מיודעים היוו (2%) וזה מציין שהסופר מרחיק להשתמש בשמות שמקשים על הקורא להבין את הטקסט.

שם עצם מיודע	שם עצם לא מיודע	סוגי שמות המספר
104	78	

### 1.1.1.5 מבנה של שם עצם יחיד, זוגי ורבים:

שם העצם מחולק לשלוש חלקים עיקריים בלשון העברית: יחיד, זוגי ורבים:

### א- שם עצם יחיד (singular):



לשם העצם בעברית יש מין - זכר או נקבה היחיד או רבים בשמות עצם בעלי מין טבעי ברור. בשמות עצם חסרי מין טבעי, דוגמת ספר או כיתה, נקבע מינו של שם העצם ביחיד (ציפי בן-עמי, 2013, עמ' 22).

"ענתה, משנתקרב זה לזו, גילתה לו אירנה כי בדעתה לצאת להרים כדי לבקר את דודתה האהובה, הדודה ינקה. אך היא התעוררה מאוחר ושוב לא תוכל." (תימהון, עמ' 9)

### ב- שם עצם זוגי (Dual):

שם עצם זוגי מציין כמות של 2 בדיוק על ידי נטייה מורפולוגית בהוספת סיומת מיוחדת לסוג זה. בכלל משמעות הזוגי בעברית ניכרת בתוספת הסיומת (ים) על פי רוב לצורת היסוד של המילה הצורה המופיעה במילון הן לזכר הן לנקבה.

במקרא מוצאים צורות זוגי שהן זכר לתופעה קדומה; במקורותיה הכתובים של העברית ניתן למצוא עשרות בודדות של צורות כאלה. מרביתן של הצורות הן שמות עצם, למשל, רבים מאיברי הגוף. עם תחייתה של העברית צורות הזוגי שימשו בדיבור ובמילונים שונים, וחלקן אף שימשו שלא במשמעות של זוגי, למשל, **פיריים**. לצורות הזוגי הייתה עדנה בעיקר בשנות ה-30 וה-40 בלשון חידושים בדרך זו. אולם חלק גדול מהם נותר נחלת היצירות ולא חדר לשפת הדיבור. כיום משתמשים בדיבור בצורות הזוגי לציון כמויות (אלפיים, מאתיים), לציון זמן (שבועיים, שנתיים), ויש אף צורות זוגי-חידושים-ביצירות ספרות גם לילדים (מרכזת, 2018, עמ' 1).

סופרים ומשוררים יוצרים מדי פעם צורות זוגי מעין אלו המוצגות והן לא הפכו לחלק מן הלשון הכללית אלא רק לצורות חד-פעמיות של יצירות סופרים כמו (בנות שְׁתִימָה בְּבוֹתִים), (שורצוולד, 2002, עמ' 110-112).

ניתן למצוא את הסיומת האופיינית לשם עצם זוגי בשמות שלהלן:

1. שמות חלקי גוף: **עיניים, רגלים**.
2. שמות המספרים: **מאתיים, אלפים**.
3. כלים בתעשייה: **מספרים, מלקחים**.
4. שמות הבגדים של בני הזוג: **מכנסים, גרביים**.
5. שמות הזמן: **יומיים, שעתיים, שבועיים**.

יש שמות עצם הבאים בנוסח הזוג אך איננו יודעים את הסיבה: **מים, שמים, ירושלים** (كامل و عبد المعبود, 2006, صفحة 54).

"לא הייתי רוצה למות כמו הור", העירה אירנה.

"למה? הם האריכו ימים".

"שגתיים לפני מותם היו מבולבלים." (תימהון, עמ' 10)

### ג-שם עצם ברבים (Plural):

צורת הרבים נקבעת בדרך כלל כך, בשם ממין זכר צורת הרבים היא הסיומת (ים), ובשם ממין נקבה צורת הרבים היא הסיומת (ות), ישנם שמות עצם יוצאים מן הכלל, שבהם סיומת הרבים אינה נוהגת על פי הכלל (בן-עמי, 2013, עמ' 22-24).

"המראה בחוץ דמה לכניסה לכפר שלה: אותה דרך עפר רחבה, שלצדדיה בתים נמוכים, מכוסים בגגות קש. על הגבעה בניין דו-קומתי, עשוי לבנים ומוקף עצי ערמון — בית הספר המקומי." (תימהון, עמ' 97)

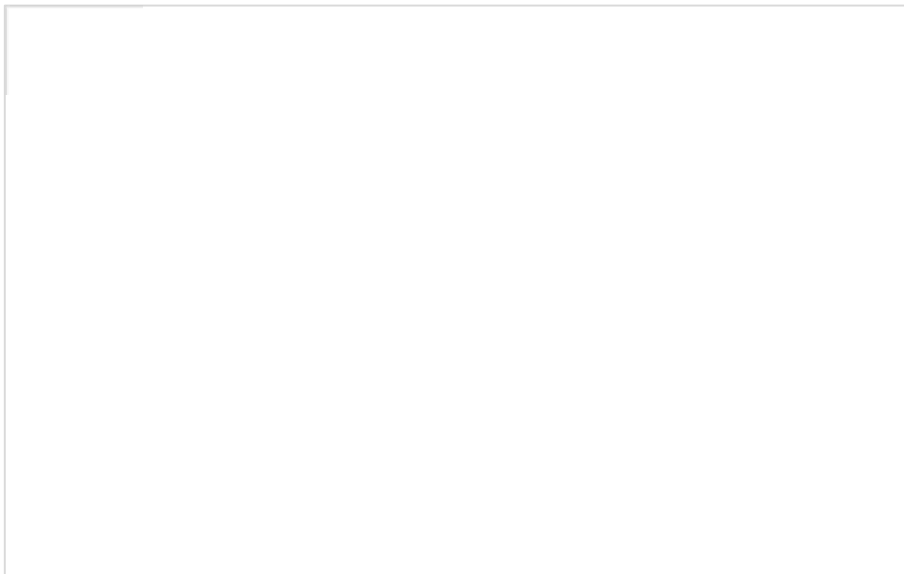
### ד- סטטיסטיקה של מבנה השם (יחיד, זוגי, רבים):

הסופר השתמש במגוון רחב של מילים כדי למלא תפקידים רבים לפי ההקשר הנתון, זאת אומרת, השימוש היה לפי צורך מסוים כדי להיות מותאם לפי אירועי הרומן.

המילים שבאות בנוסח היחיד היה להם החלק הגדול שהיוו (53%) המוצגים בשמות של גיבורי הרומן ושמות אחרים לפי הצורך, והמילים שמציינות נוסח זוגי (העברית אין לה נוסח של שם זוגי, אלא היא מציינת את זה בדרכים שונות) היוו (8%). השמות שבאו בנוסח הרבים היוו (39%).

השימוש הרחב והמגוון בשמות בעלי נוסחים שונים מציין את היכולת והכשירות הלשונית של הסופר, דבר זה מוביל אותנו לומר שהוא שולט היטב בכליים הלשוניים שלו.

שם עצם רבים	שם עצם זוגי	שם עצם יחיד	סוגי שמות המספר
72	13	124	



## תרשים השם (2)

### 1.1.1.7 פועל (Verb):

הפועל הוא מילה המציינת מצב או פעולה הקשורים בזמן. למשל: "הילד כתב" – כתב מציין פעולה. הפועל הוא חלק הדיבר האחיד ביותר של הלשון העברית, בו בזמן שרבי גוניות לא מעטה שולטת, למשל בשמות עצם, הרי שהפועל אחיד במידה מרובה. אין חלק דיבר, שלשו אותיות שורשיות מצויות בו במידה כה רבה כמו בפועל. יתר על כן, המצומצמים יחסית המבנים הדקדוקיים המצויים בתחום הפועל (בלאו, 1987, עמ' 32).

לציון אופני- פעולה שונים באים הפעלים בבניינים שונים: קל, נפעל, פיעל וכו". השימוש העיקרי של הפועל הוא בדרך הייעוד, דהיינו (נוסף על ציון הבניין, שהוא משותף לכל דרכי הפועל) בציון הזמן, הגוף, המין והמספר, למשל: שמרתי (קל, עבר, מדבר), נשלחתם (נפעל, עבר, נוכחים).

בזמנים עבר ועתיד נרמז הגוף הפועל או הנפעל ע"י צורת הפועל עצמה, אבל בבינוני (פועל או פעול) חסר סימן הגוף, ולכן צריך להוסיף לפני פועל- בבינוני את כנוי-הגוף המתאים (אני, אתה, וכו") או את שם - עושה הפעולה (או מקבל - הפעולה) למשל: **אני כותבת, ראובן מקשיב**. בבוא הפועל בבינוני ללא צירוף של כנוי-גוף או של שם-עצם מקבל הוא עצמו משמעות של שם-עצם (יואלי, 1959, עמ' 12-13).

הפועל העברי מבוסס על צורני גזירה השורש והבניין וצורני הנטייה מאפשרים להטותו בכל הזמנים והגופים. הפועל תופס את המקום הנכבד ביותר במערכת הדקדוק (רוזנר, 2003, עמ' 55).

מעקב אחרי התפתחותם של שמות הפעולה מתוך מערכת הפועל העברית מגלה כי בלשון המקרא מערכת דקדוקית זו אינה מפותחת עדיין. הדוגמות לשמות פעולה בלשון המקרא הן מעטות, ואין בהן שיטה או סדירות. יתרה מזאת, בלשון המקרא שמות הפעולה המובהקים מצויים כמעט כולם בספרי המקרא המאוחרים. התפתחות משמעותית של מערכת זו חלה בלשון התנאים, לשון העוסקת בדיונים הלכתיים מופשטים (דן ענבר, 87, 2014). זמני הפועל: עבר (אתמול), הווה (עכשיו), עתיד (מחר), וציווי (רגב, 2018, עמ' 5).

דרכי התצורה שונות זו מזו על פי הקטגוריות הדקדוקיות. הפועל מוגבל, כידוע, לגזירה מסורגת בלבד, מכיוון שהוא חייב להתקבל לתוך אחד הביניים הקיימים, בעוד מבנה שם העצם אינו מוגבל במערכת הדקדוקית העברית. ולא ניתן לצפות את צורתו. שם התואר לא נחשב לקטגוריה נפרדת בעברית הקלאסית, שכן הגבולות בינו לבין שם-העצם מטושטשים, ולמעשה הוא קרוב יותר אל הפועל מאשר שם העצם (בלאו, 1972, עמ' 197).

לפועל יש תפקיד תחבירי קבוע (פרדיקט), ואילו השם יכול להופיע כפרדיקטקט, כארגומנט או כחלק מרכיב נלווה (לוואי, משלים ועוד) (וסרמן-אמי, 2019, עמ' 4).

### 1.1.16. ניתוח בנייני הפועל

יש בעברית הקלאסית שבעה בניינים שלפיהם ניטים כל שורשי הפעלים, אם כי בעברית הקדומה היו כנראה בניינים נוספים שרק שרידים מהם נותרו. בלשון חכמים בוטלו הבניינים פועל והופעל ושרדו מהם רק צורות הבינוני, וכן נהג נתפעל במקום התפעל. בעברית החדשה מחדשים מילים לפי בניינים חדשים או תת-בניינים חדשים או שורשים חדשים (תלוי בהשקפת החוקרים); מכל מקום, אלה אינם משנים את המערכת הבסיסית של הצורות בעברית (רוזנר, 2003, עמ' 128).

התיאורים הדקדוקיים של העברית, הן של עברית המקרא והן של העברית הישראלית, מציגים מערכת בת שבעה בניינים כדלקמן:

1. פֶּעַל או "קל" 2. נִפְעַל 3. פִּעַל 4. פִּעַל 5. הִתְפַּעַל 6. הִפְעִיל 7. הִפְעַל.

שמות הבניינים לקוחים מצורת הנסתר של נטיית הסופיות של השורש פע"ל. שמו החלופי של הבניין הראשון, "קל", מרמז על היותו בנוי על בסיס השורש העירום, ללא תוסף כלשהו (יזרעאל, 2016, עמ' 1).

נטיות במערכת הפועל מסומנות באמצעות תבניות קבועות של עיצורים ותנועות אשר הינן ייחודיות לכל בניין.

ההבחנה הרלוונטית היא בין שני סוגי נטיות במערכת הפועל נטיות זמן ונטיות התאם. נטיות הזמן בעברית הן עבר, הווה ועתיד. שתי צורות אשר אינן מוטות בזמן הן צורות ציווי ושם הפועל.

נטיות ההתאם בעברית הן מספר (יחיד, רבים) מין (זכר, נקבה) וגוף (ראשון, שני, שלישי) בזמן הווה אין הבחנה הגופים (יבלון, 2009, עמ'9).

את הפעלים אנחנו ממיינים לפי הבניינים האלה קיימים הבדלים בין הבניינים. לכל בניין יש תבנית (צורה) שונה. כל הפעלים בעברית בנויים מאותיות שורש (בדרך כלל שלוש) המעניקות להם את המשמעות הבסיסית, ומתבנית המעניקה להם את משמעותן הספציפית, ישנן שתי משמעויות חשובות של הבניין: בניין סביל, בניין פעיל (גונן, 2009, עמ' 5).

מערכת הפועל בעברית התקנית מתרחבת בשתי דרכים :

- 1- שימוש בשורש עברי קיים בבניין שלא שימש בו לפני-כן (חידושי בניין) .
- 2- הפקת שורשים חדשים ממלים (חידושי שורש) (איאד, 2017 עמ' 176).

### בניין קל:

בניין קל: כל מדקדקי ימי הביניים ראו בבניין קל בניין יסודי. בעוד שגזניוס רואה בבניין זה "צורת יסוד טהורה" ומקדיש לה את המקום הרב ביותר בין הבניינים, ברגשטרסר מייחד לבניין קל שני סעיפים בלבד: בניין קל וסביל קל. גם טור סיני, כמו גזניוס, קובע כי בניין קל הוא הבניין היסודי בפועל העברי, וכי ממנו נגזרים הבניינים אם בתוספת תחילית או סיומת, ואם בשינויי הגייה והטעמה של צורת היסוד, כמו בפיעל. מכאן שהבניינים הנגזרים אינם אלא תצורות מאוחרות יותר בהתפתחות הלשון (רחל רוזנר, 2003: 131). בבניין זה משולבים בו רק שלשה עיצורי שורש. בניין קל מציין פעלים פעילים, חלקם במשמעות פועל יוצא ( פועל שהפעולה המסומנת בו עוברת ישירות אל גורם אחר בניין קל מציין מצב סביל בבינוני פעול (גונן, 2009, עמ' 5)

" היא ישנה כשעה וכשהקיצה נדמה היה לה שהשינה הייתה ארוכה. האור שפע במלואו, והדממה כמו קרשה. עוד מעט יגיע אנטון ואני לא הכנתי דבר, נחרדה וישבה על המיטה. הייתה זו שינה קצרה אך עמוקה. כמה קרעי מראות עוד ריפרפו לנגד עינייה, אך הסיוט עצמו נגז. " (תימהון, עמ' 14)

### בניין נפעל:

מדקדקי ימי הביניים, ראו בנפעל אחד מהבניינים ה"נוספים", כיוון שנוספת לשורש הנו"ן. בשיטת החלוקה של הבניינים ל"אבות" ו"תולדות" בניין נפעל נתפס כ"פעול" ושייך לבנייני ה"תולדות". גזניוס מציין שבנפעל קיימת תחילית ושבציווי ובמקור בא דגש חזק באות השורש

הראשונה. ברגשטרסר מונה שורשים אחדים שבהם הנפעל הוא ראשוני ולא נגזר (רוזנר, 2003, עמ' 131-132).

הוראתו המקורית של בניין נפעל היא חוזרת או הדדית של קל, ולאחר היעלמותו של הסביל הפנימי של קל הפך נפעל אף לבניין הסביל של קל (גלצר, 2015, עמ' 39).

בניין נפעל מציין פעולה סבילה, כלומר קבלת פעולה מגורם אחר בד"כ בניין נפעל הוא בניין סביל לבניין קל, בניין נפעל מציין פעולה הדדית- פעולה הנעשית ע"י שני גורמים במשותף- זה כלפי זה. בניין נפעל מציין פעולה חוזרת- פעולה שאדם עושה על עצמו או ביחס לעצמו, בניין נפעל מציין שינוי מצב או כניסה למצב חדש/לפעולה (גונן, 2009, עמ' 6).

"כבר בזוו את הבית ואת החנות. לא נשאר כלום. נשארנו אנחנו", אמר האב.  
(תימהון, עמ' 43)

### בניין פיעל:

הבניין הזה הוא הבניין הפורה ביותר ביצירת פעלים חדשים בעברית החדשה, בגלל האפשרות אחוז החידושים בו הוא הגבוה להטות בו שורשים בעלי ארבע או חמש אותיות שורש. האפשרויות הרבות של הרחבת שורשים קיימים בבניין זה גרמו למחלוקת באשר להגדרתם: יש הרואים בהם תת-בניינים על דרך פיעל; יש הרואים בכל אחד מהם בניין לעצמו, ויש הרואים בהם בניין פיעל לכל (רוזנר, 2003, עמ' 132).

בניין פיעל: בניין פיעל מציין גרימת פעולה- מישהו גרם למישהו אחר לעשות פעולה כלשהי או גרם לו לשנות את מצבו. בניין פיעל מציין הישנות פעולה- פעולה החוזרת על עצמה או נמשכת לאורך זמן, לעיתים בניין פיעל מציין פעולה שונה מזו המופיעה בבניין קל. לדוגמה: בבניין פיעל נאמר – שָׁבַר, לעומת בניין קל בו נאמר- שָׁבַר (גונן, 2009, עמ' 6).

" ורק אחר כך, כשנישאה ועקרותה נודעה ברבים, באו כאבי הראש וזיעזעו  
את גופה." (תימהון, עמ' 86)

### בניין פועל:

בניין פועל מציין פעולה סבילה, והוא הבניין הסביל לבניין פיעל (מעדיה, 2004, עמ' 3).

בניין פועל ופועל יש להם תכונה מרכזית שהיא הכפלת בעה"פ. לבניינים הללו שורש שיש בו צרור עיצורים (או כפל- עיצור) במקום העיצור האמצעי. יוסף קמחי מכנה את בניין פועל "בניין חזק" כי "בכל בנינו דגוש העין". גם גזניוס וברגשטרסר רואים בפועל ופועל לבניינים בעלי תכונה מרכזית משותפת - דיגוש העיצור המצעי. אף חוקרים בני זמננו עומדים על הקשר בין שני הבניינים הללו,

שבלשון הערבית נחשבים שניהם בניין אחד. היחסים הסמנטיים והצורניים שבין זוג בניינים זה (פעיל וסביל) הם קבועים וניתנים לניבוי בדרך כלל, "יחסים אוטומטיים", שני צדדים של אותו מטבע (רוזנר, 2003, עמ' 132).

" היא נכנסה לביתה ואירנה התבוננה סביבה. האור חוֹפָה על הכפר. אור ממוזג, אור של סוף קיץ ורוח שמביאה ממרחקים צינה נעימה ולחות." (תימהון, עמ' 130)

### בניין הפעיל:

אברהם בן מאיר אבן עזרא (ראב"ע) מכנה את בניין הפעיל "הבניין הכבד הנוסף", על שם הוספת ה"א הבניין. גזניוס עומד על התכונה העיקרית של הבניין, ה"א התחילית, ועל כך שחל כאן חוק ההידקקות. ברגשטרסר שולל את הניסיון לגזור את ה"א העברית מן השי"ן האכדית (שפעל) בטענה שניסיון כזה סותר את חוקי ההגה. לפי בלאו הניסיונות להסביר חילופי ה/ש כפרי מעתק לא עלו יפה. בלאו, כמו גזניוס, עומד על הסימן החשוב של בניינים אלה: ה"א ותנועתה לפני פה"פ הנעלמת כשעליה לבוא באמצע מילה (רוזנר, 2003, עמ' 133).

הוראתו העיקרית של בניין הפעיל היא בניין גורם (קוזאטיב) של בניין קל, כן מצוי ההפעיל, בעיקר כשהוא גזור משמות תואר כפועל עומד (בלאו, תשל"ד, 145), כלומר משהו גרם למשהו אחר לעשות פעולה כלשהי או גרם לו לשנות את מצבו, בניין הפעיל מציין שינוי מצב, והוא מציין פועל פעיל שאין לו משמעות מיוחדת (מעדיה, 2004, עמ' 3).

"כבר אמרתי. כמה פעמים עלי לחזור ולומר: זו פקודה. הגרמנים מקפידים מאוד על מילוי פקודות. אני מציע לכם לא להתרשל!" (תימהון, עמ' 45)

### בניין הופעל:

בניין זה מציין פעולה סבילה, כלומר פעולה הנעשית ע"י גורם אחר. בניין הופעל הוא סביל לבניין הפעיל, במקרים רבים שיש פועל סביל אין מציינים את עושה הפעולה (מעדיה, 2004, עמ' 9).

קיים דמיון לא רק בין הפעיל והופעל אלא גם בין פועל והופעל: חיוג' ובן-ג'נאח לא הכירו בבניינים פועל והופעל כבניינים לעצמם. הם נמנו אצלם בכלל "מה שלא נזכר פועלו" – המונח המקובל בלשון ימי הביניים לסבילים, אך ר' יוסף קמחי הוסיף אותם למניין הבניינים. הקשר ההדוק בין הבניינים האלה בא לידי ביטוי גם אצל חוקרים בני זמננו: א. בשני הבניינים צורות העבר והעתיד הולכות ונעלמות מן העברית המדוברת במעבר מלשון המקרא ללשון חכמים. ב. פועל והופעל יוצרים יחסים אוטומטיים עם הבניינים הפעילים המקבילים להם – הפעיל והופעל ג. בשניהם מופיעה תנועת (ו).

הם נבדלים זה מזה בהרחבת השורש בלבד, ואילו דגם התנועות בכל בסיסיהם זהה לחלוטין. מתוך כך ניתן להסיק שאמנם שני זוגות בניינים אלה שייכים למערכות נטייה ולא למערכות גזירה כיוון שהיחסים בין המשמעויות בכל אחד מהזוגות אוטומטיים (רוזנר, 2003, עמ' 134).

" איך זה שלא ידענו זאת? מה השיב לי? 'אם זה נכון, איך זה שלא גונן על צאצאיו?' לא ידעתי מה להשיב לו. אך בלילה, בשנתי, ידעתי: גורלם של צאצאיו כגורלו של ישו. אלה נרצחו והוא הוקע על צלב. לא הכול גלוי בפני. יש סוד במוותם." (תימהון, עמ' 129)

### בניין התפעל:

בדקדוק המסורתי נחשב בניין התפעל ל"כבד" או "נוסף". בן ג'נאה מתלבט אם לשייכו בחלוקת הבניינים ל"אבות" ל"כבדים" או ל"קלים" ומכריע ל"כבדים". בניין התפעל תופס מקום מיוחד: הוא נחשב ל"אב ותולדה", פועל ופעול יחדו. גזניוס הסביר שבניין התפעל נוצר על ידי הוספת ה תחילית לשורש [בניין] פיעל. הוא מציין תופעות מיוחדות לבניין זה - את המיתאטיזיס וכן את האסימילציה. נראה שבעניין זה השפיע גזניוס על רבים מהבלשנים שאחריו (רוזנר, 2003, עמ' 133).

בניין זה משמש על הרוב כבניין החוזר של פיעל. לפעמים הוא מציין פעולה הדדית. להתפעל גזור שם יש לעתים קרובות הוראה של העמדת פנים: התגדל - העמיד פני גדול (בלאו, 1973, עמ' 143)

בניין התפעל מציין פעולה חוזרת- פעולה שאדם עושה על עצמו, בניין התפעל מציין פעולה הדדית- פעולה הדורשת שני גורמים לשם ביצועה בניין התפעל מציין העמדת פנים- "עושה את עצמו, בניין התפעל מציין שינוי מצב או כניסה למצב חדש, בניין התפעל מציין פעולה סבילה לבניין פיעל (מעדיה, 2004, עמ' 9).

" בעונה זו היו ההורים עסוקים בקטיף התפוחים ואירנה הייתה נושאת את הסלים המלאים על גבה הביתה. המרחק מן המטע לבית היה ניכר, אך היא לא התלוננה. בעונה הבוערת אין אדם מתלונן. בתום העונה היו מחושי הגב מציקים לה בלילות. האם הייתה נזופת בה ואומרת, "אדם צעיר, אסור לו להתלונן." (תימהון, עמ' 130)

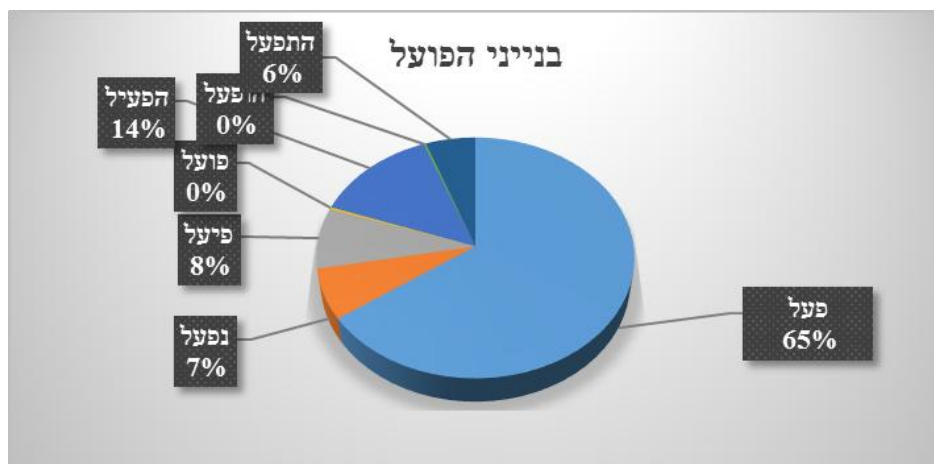
אהרון אפלפלד משתמש בבניין קל בצורה גדולה, בניין זה מהווה כ ( 65 %). הדבר מעיד על נטייתו לבחור בפעלים פשוטים וברורים, דבר זה משתקף בבניית טקסט ספרותית מעניין וברור לגבי הקורא.



אהרון אפלפלד משתמש בבניינים כבדים כדי לשנות את ההרמוניה של האירועים ולהוסיף לה את ההתחדשות ואת המשמעויות החדשות כדי למשוך את תשומת ליבו של הקורא וכדי להיות חי בתוך אירועי הרומן.

הסופר משתמש בבניינים פעילים שהיוו כ (93%) ומרחיק להשתמש בבניינים סבילים שיהוו (7%) כדי לשמור על הצורה הברורה של הטקסט וכדי להעביר את המסר שלו בקלות.

הבניין (פעיל)	בניין נפעל	בניין פיעל	בניין פעל	בניין הפעיל	בניין הופעל	בניין התפעל
267	28	28	1	58	1	23



תרשים בנייני הפועל (3)

#### 1.1.1.6 ניתוח את מבנה הפעלים מבחינת הזמן:

פעולות הפועל יכולה להתרחש בשלושה זמנים: בעבר, בהווה, בעתיד. פועל הנמצא באחד משלושת הזמנים האלה, נמצא בדרך החיווי (מלשון חיווה – מ סיפר), כי בשלושת הזמנים האלה מספרים, מה שקרה בעבר, קורה בהווה ויקרה בעתיד (בלאו, 1987, עמ' 38)

בעברית החדשה, ה"הישראלית", הזמנים הפ "יחסיים", רלאטיביים. הם נקראים כל, כי הם מתייחסים אל זמנו של הדובר: הווה מתרחש בזמן אחד עם דיבורו של הדובר, העבר קודם לו והעתיד בוא אחריו (בלאו, 1973, עמ' 112).

יתרוננו וחסרוננו כאחד של המודל הסטנדרטי הוא חוסר ההבחנה בין מושג הזמן הפיזיקלי לזמן הדקדוקי כלומר המונחים עבר ועתיד מציינים הן צורת נטייה והן זמן פיזיקלי, כפי הנראה מתוך הנחה שצורת הנטייה והזמן הפיזיקלי אכן חופפים. החלוקה לשלושת הזמנים המוחלטים מוכרת משפות רבות אחרות. היא מכונה "חלוקה טבעית", אך לנוכח גילוי שפות ללא זמן דקדוקי ובעיקר, לאחר שהתברר עד כמה הן נפוצות, הנחת האוניברסליות ננטשה הדגמת שלושת הזמנים המוחלטים בעברית הדבורה תתבסס על שיחה אחת.

• זמן עבר:

בעברית איננה מבחינה באמצעות הדקדוק בין דרגות ריחוק שונות בעבר. עבר רגיל (בלתי מסומן), עבר סיפורי ועבר היסטורי (להלן) מובעים כולם באמצעות פעל. לעבר מידי נלווה לעתים תואר פועל המבטא מידיות: עכשיו, הרגע או בדיוק, אך אראה שניתן להביע עבר מידי גם בלעדיו (כלב, 2017, עמ' 14).

" אירנה נדהמה. פניו נארכו וגדמו לפני אביה, שעה שביקש להטיל מרותו על הבית. לרגע עמדה לכרוע על ברכיה ולבקש מחילה, אך הוא לא הרפה, כמו לא דיבר, אלא הלהם בגרון על בול עץ סרבן." (תימהון, עמ' 6)

• זמן הווה:

ההווה ייווצר בתוספת הכינויים (אני, אתה, הוא וכו') לבינוני הפועל כמו: כותב, זוכר. לעומת זאת לעבר ולעתיד (וכן לציווי) אין צורך להוסיף בדל כלל את הכינויים האלה. רק אם ברצוננו להדגיש את הכינויים, אני כתבתי, אתם תכתבו (בלאו, 1987, עמ' 45)

כצפוי העברית הדבורה מביעה הווה מוחלט בצורת הבינוני. לא נמצאו עדויות להבעת הווה באמצעות פעל, יפעל או פריפרזות פועליות. מכיוון שהדיון נסב על תבניות פועל בעברית, טענות קיום ואי-קיום המובעים באמצעות יש ואין (כלב, 2017, עמ' 23).

" אותה לעתים גבוהה, רזה, מכונסת וכמו מרחפת ליד האיקונין. פעמים דימתה לראות בה יצור שלא מן העולם הזה, מטפסת ועולה לשמים." (תימהון, עמ' 15)

## • זמן עתיד:

ככלל הבעת עתיד איננה נפוצה באף סוגה בעברית, במיקרו-קורפוס הנדגם יפעל הוא הצורן המשמש להבעת עתיד מוחלט באופן בלעדי. מבעי עתיד נחלקים לשתי קטגוריות: חיווי עתיד וצורות מודליות שונות, אשר זמןן עתיד או שהן אל-זמניות. במבעי חיווי עתיד צורת יפעל מלווה בנושא דקדוקי מפורש. העתיד המידי איננו מסומן באופן ייחוד (כלב, 2017, עמ' 25).

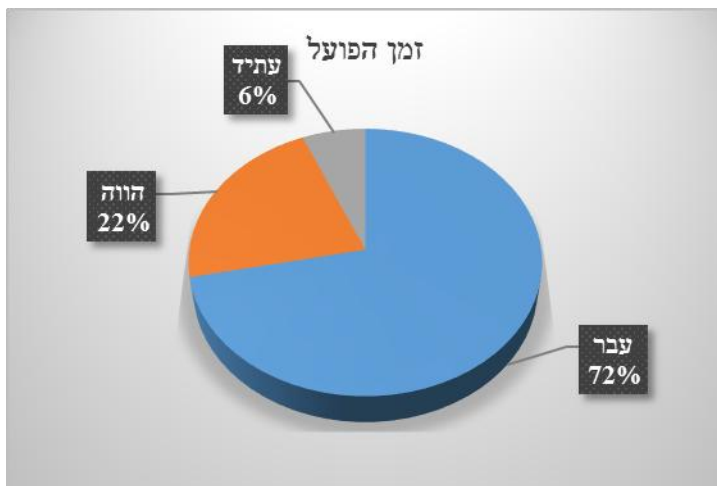
" המחשבה כי מחר בבוקר, מיד אחרי שאנטון יצא לעבודתו **תאחז** במזוודה זו ותצא לדרך, המחשבה הזאת מילאה אותה עוצמת חיים. היא הפילה את גופה על המיטה, עצמה את עיניה ותרדמה עטפה אותה ברכות! (תימהון, עמ' 16)

לפועל חשיבות רבה בבניית טקסטים ספרותיים, שכן הוא המנוע העיקרי של משמעויותיהם ומפעיל אירועיהם. לאחר ניתוח המבנה הפועל ברומן "תימהון" מבחינת הזמן מצאנו שהפועל בזמן עבר הוא הכובש החלק הגדול ביותר מבין הזמני האחרים, הוא היווה (72%), דבר זה מציין שסופר הוטה להשתמש בפועל בזמן עבר כדי להביע על אירוע שקרה ונגמר ונהיה לאמת מוחלטת כדי לממש את המסר שלו (הסופר), זמן עבר בכלל הוא הזמן השולט על כל סוגי הנרטיב הן הרומן והן הסיפור. אנו נראה שהסופר משתמש תמיד בזמן עבר כדי לציין את התרחשות האירוע ויציבותו ברומן וזה מה שעוזר לו לשלשל את אירועים בצורה קלה יחסית.

זמן הווה מהווה כ (22%) דבר זה מציין שהסופר לפי הצורך, הוא מתאר בו אירוע מסוים כדי להשלים את הצורה הספרותית, ואילו הפועל בזמן עתיד מהווה כ (6%) וזה מוביל אותנו לומר שהסופר משאיר לאירועי הרומן קביעת זמן האירוע (הפועל) כדי שיהיו מתאימים ומסודרים. וגם השימוש בזמן עתיד מציין הזמן בכלל.

אהרון אפלפלד תמיד שומר על הכרונולוגיה של אירועים, ולכן הוא משתמשים בפסקה כלשהי בפעלים בזמן עבר על מנת לשמור השתלשלות האירועים, ובכך כל האירועים יהיו ברורים לקורא והוא יכול להבין את המסר הטמון בהם.

זמן עתיד	זמן הווה	זמן עבר
35	128	333



תרשים זמן הפועל (4)

#### המסקנות:

1. המבנה המורפולוגי של כל יצירה ספרותית הוא העין שהסופר שאוב מגו את הכלים שיעזרו לו להעביר את רעיונותיו.
2. הבנה המורפולוגי של הרומן תימהון הוא מבנה בעל אופי קל ובהיר והסופר הצליח בבחירת המילים שמבעיות את מסריו בקלות.
3. הסופר השתמש בשם עצם מיודע יותר משם עצם לא מיודע, השמות המיודעים מהווים (57%) , באשר השמות הלא מיודעים היוו (43%), הסיבה לכך היא שהמספר רצה לספק לנמען רעיון ברור וקל, רחוק מלהיות מסובך.
4. אהרון אפלפלד השתמש בשמות מידועים כדי להצביע על כוונתו במפורש. שמות הידועים אלה תורמים לאחדות הטקסט ולהסרת עמימות ואי בהירות, דבר זה עוזר לקורא להבין את המסר של הסופר בקלות יחסית.
5. הסופר השתמש במבנה של שם עצם יחיד, זוגי ורבים ברומן, בפרופורציות שונות כדי להתבלט את האסתטיקה של השיח ומשמעותו ברומן.
6. המילים שבאות בנוסח היחיד היה להם החלק הגדול שהם היוו (53%) המוצגים בשמות של גיבורי הרומן ומהן יש לו תפקיד לציון אירועי הרומן, והמילים שמציינות נוסח זוגי (העברית אין לה

נוסח של שם זוגי, אלא היא מציינת את זה בדרכים שונות) היוו (8 %). בעוד שמות עצם רבים היוו (39%). דבר זה מוביל אותנו לומר שהוא שולט היטב בכליים הלשוניים שלו.

7. אהרון אפלפלד משתמש בבניינים כבדים כדי לשנות את ההרמוניה של האירועים ולהוסיף לה את ההתחדשות ואת המשמעויות החדשות כדי למשוך את תשומת לבו של הקורא.

8. הסופר משתמש בבניין קל בצורה גדולה, בניין זה מהווה כ (65 %). הדבר מעיד על נטייתו לבחור בפעלים פשוטים וברורים.

9. הסופר משתמש בבניינים פעילים שהיוו כ (93 %) ומרחיק להשתמש בבניינים סבילים שהיוו (7 %) כדי לשמור על הצורה הברורה של הטקסט.

10. מבחינת הזמן מצאנו שהפועל בזמן עבר הוא הכובש החלק הגדול ביותר מבין הזמני האחרים, הוא היווה (72 %), דבר זה מציין שסופר נוטה להשתמש בפועל בזמן עבר כדי להביע על אירוע שקרה ונגמר ונהיה לאמת מוחלטת כדי לממש את המסר שלו.

### ביבליוגרפיה

#### המקורות העבריים:

- אילן גונן. (2009). מורפו פונולוגיה של השורש בפועל בעברית ישראלית מדוברת. תל אביב. ישראל: אוניברסיטת תל-אביב.
- בלאו, י'. (1972). תורת ההגה והצורות. ישראל: הוצאת הקיבוץ המאוחד.
- בלאו, י'. (1987). יסודות תורת הלשון, חלק א, תורת ההגה והפועל. ירושלים. ישראל: הוצאת א' רובינשטיין.
- בן-עמי, צ' (2013). אולפן עברית חוברת ההסברים. ישראל: פרולוג בע"מ.
- גלצר, א'. (2015). הבסיס הלשוני של המדרש לפי מדרש ספרי במדבר. תל אביב: האוניברסיטה העברית.
- הלוי, ר'. (2001). תפקודן של יחידות מילוניות מורכבות לצד מקבילותיהן הפשוטות: הרהורים על דמותה של העברית בת ימינו. (ע' איתן, & מ' מדן, עורכים) לשוננו, ג-7, קונטרסים עממיים לענייני לשון.
- וסרמן-אמי, ד'. (2009). "מרחק סמנט", מבט לשוני-קוגניטיבי-פואטי על מבנה הלקסיקון המנטלי. תל אביב, ישראל: אוניברסיטת תל אביב- הפקולטה למדעי-הרוח ע"ש לסטר וסאלי אנטין.
- יבלון, י'. (2009). הפרופיל המורפו-תחבירי של ילדים ומתבגרים עם תסמונת דאון בהשוואה לילדים ומתבגרים מאוכלוסיות אחרות. בר אילן: אוניברסיטת בר-אילן.
- יואלי, מ'. (1960). תחביר עברי (כרך מהדורה שביעית מתוקנת). תל אביב: יסודות.

- יופיע, מ'. (2006). בלשנות עברית. חיפה. ישראל: אוניברסיטת חיפה.
- יזרעיל, ש'. (1977): מבוא לבלשנות שמית. תל אביב: אוניברסיטת הפתוחה.
- כלב, ד'. (2017). זמנים מודרניים: תבניות אספקטואליות ומודליות חדשות בעברית בת זמננו. תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- מלניק, נ', & בוטוויניק, א'. (2019): חקר השפה: יסודות ויישומים, חלק א'. תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- ממן, א'. (2017). מחקרים בלשון. ירושלים: מאגנס.
- מעדיה, מ'. (2004). להצליח בפועל ובתחביר, נטיות הפועל ומבנה המשפט (כרך מהדורה חדשה). ישראל: מאירה מעדיה.
- ניר, ר'. (2008). מילים שאולות בשפה העברית. זמן יהודי חדש- תרבות יהודית בעידן חילוני, מבט אנציקלופדי, ספריית פוזן לתרבות יהודית, מהדורה שלישית. תל אביב: כתר.
- ניר, ר'. (1989). מבוא לבלשנות, יחידה 6-7. תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- ניר, ר'. (1993). דרכי היצירה המילונית בעברית בת-זמננו. תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- סלע, ר'. (2009). אסטרטגיות למידה בקריאה-שנה ג'. תל אביב: הפקולטה למדעי החברה והרוח מכללת אורנים.
- פרוכטמן, מ', & לאון, ע'. (1994): פרקים בתולדות הלשון העברית, יחידה 8'. תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- רגב, י'. (2018). חלקי דיבור. תל אביב: האקדמיה העברית.
- רוזנר, ר'. (2003). השפעת ההתפתחות של חקר הלשון העברית- תורת הצורות- על ספרי הלימוד בלשון לבית הספר התיכון בשנים תש"ז - תש"ס. תל אביב: האוניברסיטה העברית.
- שורצוולד, א'. (2002). פרקים בתולדות הלשון העברית, פרקים במורפולוגיה עברית, יחידה 1-3. תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- שורצוולד, א'. (2009). התפתחויות מורפולוגיות בעברית'. (ח' כהן) מאתיים וחמישים שנות עברית חדשה. ירושלים: האקדמיה ללשון העברית,
- שר, ע'. (2018). על צורת הזוג-משמעות ויצירה. תל אביב: המכללה האקדמית לחינוך.
- שתיל, נ'. (2013). הקריטריונים לחיותו של משקל שמני בימינו. הד האולפן החדש - להנחלת העברית ותרבותה החדש. גיליון 100. תל-אביב: משרד החינוך.
- תלמוד, א'. (2019). לשון הבעה והבנת הנקרא. תל אביב: המחלקה לפיתוח פדגוגי טכנולוגי.

#### המקורות הערביים:

- الحندود, ا. ب. (2004). درجات التعريف والتكثير في العربية. مجلة جامعة ام القرى لعلوم الشريعة واللغة العربية وادابها/ 391 - 495, pp.

- ایفن شوشان , ا. (2006). *الخلاصة في قواعد اللغة العبرية*. (المترجمون ا. كامل , م. عبد المعبود & , ا. هيكل). القاهرة : رواج الاعلام والنشر.
- بن عثمان , أ. (1988). *كتاب سيبويه*. بيروت: دار الجليل.
- محمد , ع. (1998). *تحقيق النصوص ونشرها*. القاهرة : مكتبة الخانجي.

#### המקורות האלקטרוניים:

- פרי , ה'. (30.5.2015): *ה' הידיעה*. אוהזר מתוך [www.hadarperry.wordpress.com](http://www.hadarperry.wordpress.com)

- Blau, Y. (1987). *Fundamentals of Linguistics, Part a, the theory of the phonology and the verb*, A. Jerusalem: Rubinstein Publishing.
- Blau, Y.(1972). *The phonology and morphology*. Jerusalem: The united kibbutz.
- Bin, A. (2013). *Ulpian Irvin-Teacher Guide*. Jerusalem: Prolog Ltd.
- Gonen, I. (2009). *Morph phonology of the root in spoken Israeli Hebrew*.,Tel Aviv: University Tel Aviv
- Glazer, A. (2015). *the linguistic basis of the Midrash according to the Midrash Book of Numbers*, Tel Aviv : The Hebrew University.
- Halevy, R. (2001). *The function of complex lexical units alongside their simple equivalents: reflections on the character of contemporary Hebrew, our language*,: seg, 3-4, popular counters for language matters, editors: E. Eitan and M. Madan. Jerusalem: The Scientific Secretariat of Quds Language Academy.
- Vasserman, A. (2019). *Semantic distance: a linguistic-cognitive-poetic view of the structure of the mental lexicon*, Tel Aviv: Tel Aviv University- The Lester and Sally Antin Faculty of Humanities,.
- Yavlon, Y. (2009). *The morph syntax of children and adolescents with Down syndrome compared to children and adolescents from other populations*, Bar-Ilan: Bar-Ilan University .
- Yale, M. (1960). *Hebrew syntax*.Tel Aviv: Foundations Publishing.
- Yuvi, M. (2008). *Hebrew Linguistics*. Haifa: University of Haifa.
- Yazael, S. (1977). *Introduction to Semitic Linguistics*./ Tel Aviv: The Open University.
- Kliv, D, (2017). *Modern times: new aspectual and modal patterns in modern Hebrew*. Tel Aviv: Tel Aviv University.
- Maya, D, (1994).*Chapters in the history of the Hebrew language*, unit 8, Tel Aviv: The Open University of Israel.
- Nurit, M. (2019). *The Study of Language: Foundations and Applications*, Tel Aviv: The Open University of Israel.
- Maman, A. (2017). *Language studies*, Israel: Jerusalem.
- Maadiha, M. (2004). *To succeed is a verb and syntax*, Israel: Meira Madia

Nir, R. (2008). *loanwords in Hebrew language*,: In New Jewish Time - Jewish culture in a secular age, an encyclopedic view ,Crown Publishing, Tel Aviv: Posen Library for Jewish Culture , Third edition.

~~(1993)~~. *Ways of lexical creation in contemporary Hebrew*, Tel Aviv: The Open University of Israel .

~~(1989)~~. *Introduction to Linguistics*, Unit 6-7, Tel Aviv: the Open University of Israel.

Sela, R. (2009) . *Learning strategies in reading - third year*, Tel Aviv: The Faculty of Social Sciences and the Humanities, Oranim College.

Regev, I. (2018). *Parts of speech*, Tel Aviv: The Hebrew Academy.

Rosner, R. (2003). *The impact of the development of the study of the Hebrew language - morphology - on the language textbooks for high school in the years 2008 – 2009*, Tel Aviv: The Hebrew University.

Schurtzold, O. & Rodrigue, C. (2016). *Basics of English preparation for the psychometric exam*, Tel Aviv: the National Center for Examinations and Assessment.

Schurtzold, O. & Rodrigue, C. (2002). *Chapters in the History of the Hebrew Language, Chapters in Hebrew Morphology, Unit 1-3*, Tel Aviv: The Open University of Israel.

Schurtzold, O. (2009). *Morphological developments in Hebrew*, in: Two hundred and fifty years of new Hebrew, editor: Haim Cohen, Jerusalem: The Hebrew Language Academy,

Sar, M. I. (2018). *On the form of the Dual - meaning and creation*, Tel Aviv: The Academic College of Education .

Ashtil, N. (2013). *The living criteria of an nominal pattern these days and creation*, Tel Aviv: The Academic College of Education.

Talmud, A. (2019). *Expressive language and reading comprehension*, Tel Aviv: the government printer.

### Internet

Hadar Perry ,(30.5.2015): *definiteness*. [www.wordpress.com](http://www.wordpress.com).

### Arabic references

Bin Othman ,Abu Amro. (1988) *Sibawayh's book*. Beirut: Dar Al-Jeel.



Saleh, Ibrahim (2004) *Degrees of Definition and Denunciation in Arabic*, Umm Al-Qura University for Sharia Sciences and Arabic Language and Literature .

Kamel, Ahmed & Mustafa Abd al-Maabood (2006) *The Conclusion*. Popularity of Media and Publishing .

Muhammad, Abd Salam (1998). *Realization and Publishing texts*. Cairo . Al-Kanji Library .

#### **About the authors**

**Abdulrahman Farhan Youssef - M.A Candidate**, department of Hebrew language, College of languages- University of Baghdad. M.A thesis: The Morphological Structure of Nouns and Verbs in the Novel "astonishment" by Aaron Applefield morphological study

Email: [abdulrahman.farhan1210a@colang.uobaghdad](mailto:abdulrahman.farhan1210a@colang.uobaghdad)

**Ph. D. Hamid marhoon hamad-** Assistant Professor of department of Hebrew language, College of languages, University of Baghdad. Accurate jurisdiction, The Linguistics, Published Research: "The Political Joke in Israel ", Semantic phenomena in Israeli slang", " Loanword in Israeli slang".

Email: [hamid.m.hamad@colang.uobaghdad.edu.iq](mailto:hamid.m.hamad@colang.uobaghdad.edu.iq)

## البنية الصرفية للأسماء والأفعال في رواية "دهشة" للكاتب اهارون ابلفيد "دراسة صرفية"

عبد الرحمن فرحان يوسف

وزارة الثقافة

ا.م.د. حامد مرهون حمد

جامعة بغداد، كلية اللغات، قسم اللغة العبرية

### المستخلص:

يسلط هذا البحث الضوء على البنية الصرفية للأسماء والأفعال في رواية (دهشه) للروائي اهارون ابلفيد عن طريق تحليل نماذج مختارة من الرواية تحليلا صرفيا بغية الوقوف على اهم المميزات الصرفية لهذه البنية وفق منهج تحليلي احصائي.

تعد البنية الصرفية الركن الأساسي من اركان البناء اللغوي للنص الادبي، فالصرف هو العلم الذي يدرس الكلمة، وبه تعرف بنيتها وحروفها الأصلية، وما أصابها من تغيير. تتجلى في هذه البنية جماليات النص الروائي والتي من خلالها ينقل الكاتب أفكاره ورواه للقارئ. ركز البحث على قضايا مهمة في بنية الأسماء مثل التعريف والتكثير، الإفراد، التنثية والجمع، كما تطرق إلى بنية الفعل من حيث الوزن والدلالة الزمنية.

خلص البحث الى ان البنية الصرفية للأسماء والأفعال تتميز بالوضوح وجزالة التعبير والدلالة، فقد وظف الروائي اهارون ابلفيد الأسماء المعرفة بنسبة كبيرة مقارنة بالأسماء النكرة وذلك لما أدته من دلالات لإزالة الغموض والإبهام عن النص، كما أكثر من استخدام الأفعال المبنية للمعلوم وابتعد بعض الشيء عن الأفعال المبنية للمجهول من اجل ايصال رسالته بسهولة ويسر. وخلص أيضا الى ان الكاتب كان يستخدم أفعال ذات بنية واحدة بغية المحافظة على ديناميكية الأحداث.

**الكلمات المفتاحية:** الصرف، الصرف العبري، الاسم، الفعل، الوزن .